

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

JOHANNA EN EEN PAUS

Een tragikomedie in veertien scènes

door

Laurens Spoor

Toneelfonds J. Janssens – Antwerpen
2016
Nr.1861

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste DERTIEN tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

Toneelfonds J. Janssens bvba
Te Boelaclei 107
2140 Borgerhout Antwerpen

Bij aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een formulier "aanvraag tot opvoering". Op dit formulier moet men plaats en datum(s) van opvoering invullen; het moet minstens vier weken voor de opvoering(en) naar Toneelfonds J. Janssens bvba worden gestuurd.

Enkele dagen voor de opvoeringen ontvangt u dan van hen de factuur voor te betalen auteursrechten

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:
Laurens Spoor
Amsterdam

TARIEFCODE C7

Wettelijk depot D/1998/220/54
ISBN 90-385-0611-2

© 1998 Toneelfonds J. Janssens/Laurens Spoor

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Johanna en een paus is een tragikomedie, gebaseerd op een episode uit de Europese geschiedenis. Het stuk, waarin historische feiten en theatrale fictie zijn samengesmeed, is geschreven in onberijmde verzen. Wanneer de acteurs zonder nadruk of plechtstatigheid met die taalvorm omgaan, worden aan hen en aan het publiek geen extra eisen gesteld en krijgt de tekst toch een lichte stilering en muzikaliteit.

Eventueel kan de tekst van a tot z op muziek worden gezet en als libretto worden gebruikt.

Ondanks enkele concrete aanwijzingen voor het toneelbeeld, is het decor liefst summier en suggestief. Muziek en zang worden zo mogelijk *live* gebracht.

© 1999 Laurens Spoor, Amsterdam.

KORTE INHOUD

Veertien etappen in het jaar 1522, afwisselend gesitueerd in Italië - in kringen rond de familie de' Medici en Michelangelo Buonarroti - en in Spanje, waar kardinaal Adrianus landvoogd is voor Karel V. Tegen de achtergrond van de moeizame pausverkiezing, het korte pontificaat en de naderende dood-onder-verdachte-omstandigheden van de in Utrecht geboren en in Vlaanderen gevormde Adrianus VI staat centraal: de confrontatie van deze nuchtere noorderling met Karels moeder, de in gevangenschap levende Spaanse koningin Johanna van Castilië (*De Waanzinnige*). De ontmoeting tussen de 'gekroonde geestelijke' en de 'ontkroonde geestelijk gestoorde' is fictief, maar historisch en geografisch heel wel mogelijk.

Personages *

Adrianus , paus
Theoderik van Heeze , zijn secretaris
Dokter De Agreda , zijn lijfarts
Toccinus , zijn nar
Vrouw Reykers , zijn huishoudster

Giulio de' Medici
Lorenzo Campeggi
Cornelio Cornaro } kardinalen
Franciotto Orsini
Tommaso Gaetano
Enkele non-descripte kardinalen

Michelangelo Buonarroti

Luisa de' Medici

Johanna de Waanzinnige , moeder van Karel V

Dubbelrollen zijn facultatief.

* Biografische gegevens op pagina 94.

1. Italië

ROME, 9 januari 1522.

De Sixtijnse Kapel.

Zestiende-eeuwse luitmuziek gaat langzaam over in ver, omfloerst kerkgezag met enkele subtiele dissonanten, waaronder een lang-gerekte, hoge gil.

Toortsen werpen schaars licht op een deel van de kapel. Gestalten in lange gewaden staan bewegingloos en lijken een beeldengroep of een muurschildering te zijn, tot er beweging komt in het tableau en het een groep kardinalen blijkt. Ze verlaten de ruimte. Achter hen wordt het fresco zichtbaar van de Libische Sibylle door Michelangelo met het onderschrift 'Sibilla Libica'. (n.b. Het Laatste Oordeel is in 1522 nog niet geschilderd.)

Intussen klimt de tachtigjarige kardinaal CORNELIO CORNARO, ondersteund door zijn confraters GIULIO DE' MEDICI en LORENZO CAMPEGGI, op een hoge, brede vensterbank. Hij opent moeizaam een raam, waarachter zich een grauwe lucht aftekent.

In de verte ijl geschreeuw van klapwiekende vogels.

FRANCIOTTO ORSINI en TOMMASO GAETANO staan gereed om de rij vertrekkende kardinalen te sluiten.

GIULIO, LORENZO en CORNELIO blijven in de kapel achter.

Galm.

GIULIO (tot LORENZO)

Goddank weer frisse lucht.

FRANCIOTTO (*tot TOMMASO*)

Een droeve dag

Is het vandaag, mijn broeder Gaetano.

LORENZO (*tot GIULIO*)

Goddank, ja.

TOMMASO (*tot FRANCIOTTO*)

Laat ons zien of onderwijf

De wereld is vergaan.

FRANCIOTTO en TOMMASO verlaten de kapel, als laatsten van de sliert kardinalen. Af en toe gekuch en gerochel. Schuifelende voetstappen sterven weg op de marmeren vloer.

Op de vensterbank wankelt CORNELIO voor het geopende raam.

CORNELIO (*met zwakke stem*)

Habemus Papam!

Habemus... A... A...

LORENZO

Adrianum!

CORNELIO

Ja!

Habemus Papam Adrianum Sextum!

Stilte.

GIULIO (*tot LORENZO*)

Het blijft doodstil. Geen sterveling heeft hem
Verstaan.

CORNELIO

Habemus Papam Adrianum!

LORENZO

Cornaro, frater meus, sta mij toe
Uw boodschap aan de mensheid te herhalen.

CORNELIO (*draait zich om*)

Ik zie geen mens. Ik roep in de woestijn.

GIULIO

Lorenzo zal uw boodschap luid herhalen.
Zijn stem is...

CORNELIO

Ja, ik weet het Giulio:

Mijn stem is zwak, mijn oren zijn gebrekkig,
Mijn knieën haperen, mijn rug is stijf,
Mijn reuk is uitgedoofd, mijn tastzin kwijnend,
Maar mijn gezichtsvermogen is nog scherp.
Mijn ogen zijn als van een jonge arend.
Ik zeg je dat er niemand is. Geen hond.

GIULIO

Eerwaarde vriend, waarom heeft uitgerekend
Op deze dag heel Rome zich verstopt?

Onmogelijk.

LORENZO

Ondenikbaar.

CORNELIO

Sta daar niet zo!

Help mij weer neer te dalen van dit kruis.

Voorzichtig... nee... ja... nee... Wacht! Au, mijn knieën!

In Godsnaam laat me los. Ik zeg toch: wacht!

Ik kan mijn knieën niet meer buigen. Nooit meer.

Ga weg, Lorenzo. Nee, raak me niet aan!

GIULIO

We krijgen u beneden. Blijft u rustig.

Maak u geen zorgen. Alles komt weer goed.

CORNELIO

Nee, pijnig mij niet. Hemel, au mijn knieën!

Ik zal hier moeten blijven.

LORENZO

Geen paniek.

Ontspant u zich.

CORNELIO

Ik zal hier moeten sterven.

Mijn ziel is voor vertrek gereed.

LORENZO

Bedaar.

CORNELIO

De Hemel wacht mij; God heeft mij geroepen.

Ik zie al engelen, 'k hoor de bazuin.

GIULIO

Al moet ik Buonarroti uit Florence

Ontbieden om een stevig hijswerktuig

Te construeren, u keert op de grond weer.

CORNELIO (*spuugt*)

Geen duivelse machines! Breng me wijn

En brood, een po, een deken, mager kalfsvlees,

Een bijbel, en ik sterf in vrede. Ga!

LORENZO

Probeer, fratello mio...

CORNELIO

En wat vruchten.

Ga weg. Ik heb gesproken. Laat mij hier.

De ziel wordt, godlof, niet geplaagd door knieën.

GIULIO

Kom mee, Lorenzo.

LORENZO

Maar...

GIULIO

Hij vraagt het ons.

Hij wil het zo. Wij gaan.

GIULIO en LORENZO vertrekken.

CORNELIO blijft alleen achter.

CORNELIO *(na enige tijd)*

Wacht! Kijk, ze buigen!

(stilte)

Lorenzo! Giulio!

(stilte)

Een wonder is

Geschied!

(stilte)

*GIULIO en LORENZO komen langzaam te voorschijn uit een nis
waar ze zich hadden opgesteld.*

GIULIO

Cornaro, hebt u ons geroepen?

CORNELIO

Ah! Jullie zijn er nog! God zij gedankt.

Ik heb geroepen, ja.

GIULIO

Wat is er, broeder?

CORNELIO

Een onvervalst mirakel!

GIULIO

Wat dan wel?

CORNELIO

Kijk hier, mijn knieën... Kijk, ze kunnen buigen!

LORENZO

Goddank.

CORNELIO

Kom snel terug. Voorzichtig... ja!

De Hemel zij geloofd.

CORNELIO komt onzachtzinnig op de grond terecht.

LORENZO klimt de vensterbank op en zet het raam wijder open.

LORENZO

Hij sprak de waarheid:

Geen hond.

GIULIO

't Conclaaf heeft ook te lang geduurd.

Elf stemmingen, voor wie is dat niet slopend?

CORNELIO (*nog buiten adem*)

Voor mij betekende het haast de dood.

LORENZO

Ik zie Orsini vreugdeloos vertrekken.
Aan hem klaarblijkelijk de taak zich naar
Hispania te spoeden en daar plechtig
Die zich van niets bewuste kardinaal
In... Giulio, welk oord..?

GIULIO

Valladolid.

LORENZO

...Te

Berichten dat hem de tiara wacht.
Het plein is verder leeg. Wat knechten, venters,
Wat plebs en vrouwen.

GIULIO

Niemand dus.

CORNELIO (*nahijgend*)

Geen hond.

MUZIEK.

2. Spanje

VALLADOLID, 17 februari 1522.

De werkkamer van Adrianus.

ADRIANUS zit op een knarsende draaistoel aan zijn bureau.

Tegenover hem zijn secretaris THEODERIK VAN HEEZE.

In de verte, desgewenst, geblaat van geiten, klokgelui en/of het voorbijtrekken van paard en wagen.

THEODERIK

...Vervolgens geeft de keizer te verstaan

Dat hij, aan uw pleidooi te La Coruña

Gehoor gevend, het juk verlicht heeft van

De inboorlingen in de Nieuwe Wereld.

‘Het zal mijn pedagoog uit vroeger dagen’,

Zo laat hij Uwe Eminentie met

Trefzeker gedichteerde woorden weten,

‘Verheugen te vernemen dat opnieuw

Een uitgebreide vrachtvloot negerslaven

Uit Afrika de kust bereikt heeft van

Ons rijksdeel dat ’s nachts door de zon belicht wordt,

En dat de roodhuid daar nu wordt ontzien.

Het moge God behagen u, als landvoogd

Van ons Hispania, te prikkelen

Op uw beurt al het uwe aan te wenden

Voor het behoud en welzijn van ons Rijk.

Ik bid dat u de opmars van de Fransen

Krachtdadig stuiten zult, en wat betreft

De nasleep van het stedenoproer: rust niet
Voor iedere rebel geradbraakt is.
Mijn moeder is waanzinnig; wie haar zijde
Wil kiezen, kiest zijn eigen ondergang.
Hoewel de tijd al wat uw jongste schrijven
Ons schetste voor een deel heeft achterhaald,
Beveel 'k u de strategische belangen
Te dienen door te handelen als volgt:
Ten eerste wensen wij dat u uw invloed...'

*Een deur wordt geopend. TOCCINUS verschijnt, een zwerfkat over
de schouder.*

TOCCINUS

Er staat een kardinaal in reisgewaad
Die ogenblikkelijk dient toegelaten
In naam van Christus zelf, naar hij beweert.

ADRIANUS

Wie is dan deze engel Gods?

TOCCINUS

Orsini,

Zo noemt zich die Romeinse Gabriël.
Meer wenste hij aan mij niet mee te delen.
Het woord, zo zegt hij, richt hij slechts tot u.
Een mengeling van blijdschap en bedruktheid
Spreekt uit het zwijgen waarin hij zich hult.